

I. DESTINUL UNUI ÎN-SINGURAT

"Am gândit toate amurgurile
și n-am renăscut cu diminețile"

1. ITINERARIU ROMÂNESC

"Sunt experiențe cărora nu le mai poți supraviețui. După ele, simți că orice ai face nu mai poate avea nici o semnificație. Căci după ce ai atins limitele vieții, după ce ai trăit cu disperare tot ceea ce oferă acele margini periculoase, gestul zilnic și aspirația obișnuită își pierd orice farmec și orice seducție. Dacă totuși trăiești, aceasta se datorează capacității de obiectivare prin care te eliberezi, prin scris, de acea încordare infinită. Creația este o salvare temporală din ghearele morții." (Pe culmile..., p. 12)

Ce fel de scenariu existențial a îngăduit o asemenea asocieră, aparent paradoxală, între un temperament irascibil și o asemenea "smerenie" în fața morții? Cine și în ce condiții ar fi putut mărturisi, într-o carte, că există disperări și experiențe cărora nu le poți supraviețui fără să fi împușinat de dorința de a trăi, astfel încât, la vârsta de 22 de ani, să poată declara fără emfază și fără teribilismul ce-l caracterizează: "Am o senzație ciudată când mă gândesc că am devenit la această vârstă specialist în problema morții."? (idem)

Itinerarul acestei existențe începe într-un loc din care Parisul nu poate fi privit ca cel din urmă refugiu.

La 9 aprilie 1911, la Rășinari, se naște Emil, cel de-al doilea fiu al lui Emilian Cioran și al Elvirei (Comănicu) Cioran. Insomniile cioraniene, disperările și paradoxurile sale se nasc după părăsirea acestei localități aparent insignifiante în economia unei istorii literare (aparent, pentru că, dacă prin Octavian Goga, Rășinariii au căpătat dimensiune națională, prin Emil Cioran satul devine "internaționalizat"). Purtând nostalgia acestui paradis pierdut, Cioran îl readuce obsesiv în memorie, îi creează o aură de dumnezeiesc refugiu în inconștiența unei vârste detașate net de tot ceea ce și-a rezervat, mai târziu, filosoful.

Primele amintiri sunt legate de familie și de împrejurimile

satului. Tata este preot în Rășinari, bunicul dinspre tată fiind "econom" în același sat. Bunicul dinspre mamă, Gheorghe Comănicu, originar din Veneția de Jos, îndeplinise, în Imperiul chezaro-crăiesc, funcția de notar public, primind apoi rangul de baron.

Până la vârsta de 10 ani, Rășinariii au reprezentat pentru copilul Cioran ceea ce ar fi putut fi Humuleștii pentru Creangă - un univers al exaltării pre-cognitive: "în ordine umană, (faza) rămânerii în preajma naturii prin opoziție cu existența civilizată și culturală."¹ Ruptura de tot ceea ce însemna copilărie pentru Cioran (inconștienta specifică vârstei, lipsa de preocupare pentru lucrurile exterioare sieși, "Coasta Boacii" - locul de întâlnire și de joacă împreună cu prietenii, dintre care Bucur Țincu ocupa un loc aparte - escapadele nocturne în cimitirul satului sau plimbările zilnice în livadă, admirația pe care i-o purta, împreună cu fratele său, Aurel, unui tăietor de lemne din împrejurimi care, paradoxal, frecventa ideile lui Schopenhauer, sau poate chiar interesul față de bețivii satului, (subiectul îl va obseda și mai târziu, în perioada studiilor la Sibiu) va avea intensitatea unui seism interior ce-i va schimba pentru totdeauna viziunea asupra propriei existențe. Pentru Creangă, drumul spre Socola are valoarea unei coborâri în infern, pentru Cioran despărțirea de Rășinari coincide cu însăși "căderea în timp": "Dacă aș fi avut o copilărie tristă, aș fi fost mult mai optimist în gândurile mele. Dar am simțit mereu și inconștient acest contrast, contradicția dintre copilăria mea și tot ceea ce s-a petrecut după aceea. Acest lucru, într-un fel, m-a distrus interior." (Convorbiri..., p. 36) De altfel, Cioran mărturisește că momentul ruperii de ingenuitatea unei vârste irepetabile (pentru el cu atât mai mult: senectutea nu-i oferă, ca în unele cazuri, o blazare metafizică specifică, în fapt, copilăriei, ci o luciditate blazată) a reprezentat nașterea unei disperări esențiale: "Nu cunosc alt caz de copilărie atât de fericită ca a mea. Trăiam la poalele Carpaților, mă jucam liber la câmp și la munte, fără obligații sau datorii. (...) Nu voiam să plec niciodată din satul acela; n-am să uit nicicând ziua în care părinții mei m-au pus să mă urc într-o căruță ca să mă duc la liceul de la oraș. A fost sfârșitul visului, prăbușirea lumii mele." (idem, p. 18)

1 Gabriel Liiceanu, *Cearta cu filosofia*, pag. 139.

Deci aici trebuie căutate cauzele atitudinii sale filosofice, în această cădere și în moștenirea genetică temperamentală pe linie maternă: melancolia, sentiment ce-l va urmări obsesiv pe Cioran de-a lungul întregii existențe. Cele mai multe amintiri ale sale, ce o vizează pe Elvira Cioran, sunt legate de o melancolie stranie ce-i domină întreaga ființă. Această stare alergică oricărei manifestări active va domina întreaga familie. Din aceste motive Cioran va purta, întreaga viață, povara unei oboseli profunde, ce-i va marca atât opera, cât și comportamentul. În plus, după consumarea unor experiențe esențiale, autorul **Tratatului de descompunere** va descoperi voluptățile plictisului, ca și cum copilăria și adolescența i-ar fi consumat rezerva de entuziasm. De aici și până la obsesia morții, nu mai este decât un pas, astfel încât afirmația lui Cioran: "Am devenit (la 22 de ani) un specialist în problema morții", poate fi interpretată determinist.

După părăsirea satului natal, în 1921, viitorul "găzduit" în indeciziile disperării va fi instalat în gazdă la Sibiu, unde va urma cursurile Liceului "Gheorghe Lăzăr". Peste patru ani întreaga familie se va muta în vechiul burg, urmare a numirii tatălui său în funcția de protopop. Perioada de acomodare cu noul mod de viață și cu noile obligații pare a fi destul de scurtă: după aproximativ cinci ani, tânărul Cioran pășește pe teritoriul pe care-l va considera mai târziu minat, cel al filosofiei. Este perioada primelor lecturi filosofice, care, la început, par a-i deștepta doar curiozitatea. Faptul că începe să-și noteze citate, să-și sistematizeze într-un fel lectura, demonstrează o disponibilitate evidentă pentru acoperirea unei arii cât mai largi de cunoștințe filosofice și literare. Printre preferații săi îi întâlnim pe Eminescu (față de care va avea o admirație constantă), pe Balzac (pe care nu-l va agreea însă, prea mult, niciodată - "Lumea lui îmi este interzisă, inaccesibilă, nu izbutesc să pătrund în ea, mă respinge" - Eseuri, p. 258), pe Tagore, pe Diderot, pe Flaubert (acel "Madame Bovary c'est moi" va fi transformat de Cioran, mai târziu, într-un "în fond, toate cărțile mele sunt autobiografice, dar cu o autobiografie mascată" - **Convorbiri...**, p. 125), Schopenhauer (cărui îi va purta o iubire constantă, chiar și atunci când ceilalți idoli germani ai tinereții vor fi, rând pe rând, abandonati), pe Dostoievski (despre care va spune: "Ar trebui să distrugem romanele lui Dostoievski ca să mai putem vorbi de suferință, nefericire și dramă" - **Singurătate...**, p. 226), sau

pe Nietzsche (pe care-l consideră mai târziu, alături de Kierkegaard, cel mai mare psiholog al concepției despre lume). Ce resort au putut declanșa aceste lecturi într-un adolescent ce abia putea întrezări, instinctiv, căderea de pe pedestalul valorilor culturale? Temperamental, Cioran se va opune întotdeauna sistematizărilor conceptuale, ordinii rigide a filosofiei tratatelor, tuturor aceloră ce practică atașamentul față de organizarea strictă a discursului filosofic, însă va practica de asemenea și o critică asupra filosofiei tradiționale din interiorul acesteia, aflându-se în deplină cunoștință de cauză. Pentru Cioran "a critica din interior" reprezintă o formă de obiectivare a acuzației. Întreaga sa existență va fi pusă în slujba protestului, fie el temeinic argumentat, fie generat de factori subiectivi. Nu putem ști ce l-a determinat pe Cioran să-și asume misiunea de a căuta adevărurile acolo unde ele sunt mai degrabă strigate decât scrise. După propriile mărturisiri, poezia ar fi fost mult mai aproape de temperamentul său decât filosofia, pe care o va considera, de altfel, "cămașa sa de forță". Va urma însă, începând de la vârsta de șaptesprezece ani, Facultatea de Litere și Filosofie din București, asumându-și, începând cu anul 1928, când devine student, un destin de "antropolog al neliniștii".

Devine un insomniac fervent, obsedat de moarte. Este cel puțin straniu ca un adolescent, ce abia depășise momentul unei copilării atât de fericite, să-și analizeze reacțiile dintr-o perspectivă escatologică: "În tinerețe mă gândeam în fiecare clipă la moarte. Era o obsesie - chiar atunci când mâncam" (Convorbiri..., p. 36). Este o reacție inversă celei firești, iar Cioran va excela în astfel de deviații. Exemplul cel mai edificator îl constituie însăși motivația sa de a scrie: "Pentru că a scrie, indiferent cât de puțin, m-a ajutat să trec de la un an la altul, obsesiile exprimate pierzându-și forța și fiind, în bună parte, depășite." (Exerciții..., p. 212) Dacă așa ar sta lucrurile în realitate, opera lui Cioran ar reprezenta cumulumul unor obsesii distincte, depășite pe rând, constituind teme de reflecții aforistice sau strigăte ale predicatorului în pustiu, însă obsesiile sale rămân aceleași. Se schimbă modalitățile de abordare a subiectului, tonul confesiunii și stilul redactării. De aceea cărțile sale par, la prima vedere, variațiuni pe aceeași temă, abordări din unghiuri diferite ale chinuitoarei îndeletniciri de tinerețe: jocul de-a moartea: "Întreaga mea viață a stat sub semnul morții. Și nu am scăpat niciodată de acest gând, cu toate că s-a diminuat cu timpul. Obsesia este

aceeași, dar e numai un gând." (Convorbiri..., p. 37) Diferența dintre obsesie și gând este deci evidentă: gândul reprezintă concesiunea pe care o face Cioran marotei sale din totdeauna: moartea. Față de el însuși, Cioran a rămas un exorcist prea blând, un adolescent înțelept, însă lipsit, în mod paradoxal pentru un teoretician al sinuciderii, de vocația acesteia.

Anii de studenție (1928-1932) sunt dedicați aproape exclusiv lecturilor. Când, pentru puțin timp, Cioran devine coleg de cameră cu un alt mare reprezentant al generației - Constantin Noica - (ambii locuiau la internat), - acesta din urmă, adept al "bulevardelor culturii", era uimit de predilecția lui Cioran pentru "ulițele slab luminate ale filosofiei". Lecturile complete ale "secunzilor" făcuseră din Cioran un erudit agresiv, dornic de dialoguri aprinse, adeseori în contradictoriu. În această perioadă, cultura reprezenta refugiul optim pentru autorul de mai târziu al Tratatului... Desigur existau autori preferați, marea lor majoritate făcând parte din aria culturii germane: Schopenhauer, Nietzsche, Worringer, Simmel, Kant, Hegel sau Husserl; începe să se contureze interesul pentru Șestov sau Bergson (intuiționismul bergsonian va constitui subiectul examenului său de licență). În urma acestor lecturi, Cioran își definitivează concepția despre artă, aflată, înainte de anii de facultate, într-un stadiu embrionar: se va declara, așadar, împotriva formalismelor, a culturii neangajate existențial, va da scrisului un sens eliberator, izvorât fiind din obsesiile organice; în ceea ce-l privește, va deveni treptat un apologet al creației ca strigăt. Atitudinea sa nu este străină de manifestările unei generații de tineri intelectuali, gestul său nu este singular. Despre integrarea sa într-o generație s-ar putea spune că nu s-a relizat pe fondul unor afinități profunde între membrii și liderii acesteia. În plan general era observabilă o tendință, nu o orientare: făcându-și intrarea în Istorie după un prim război mondial, generația tânără este obsedată de iminența eșecului. Toți reprezentanții ei resimt parcă o criză de timp aparent nejustificată. Mircea Eliade - liderul acestei generații - trasa liniile de demarcație ale acesteia în contextul mai larg al culturii interbelice: "Tineretea noastră nu trebuie să se sfârșească în zbcium mărunț, în mediocre preocupări. Suntem datori să construim - și aceasta nu

se împlinește cu simple discursuri sau simple articole de ziare. (...) E un adevăr istoric faptul renașterii spirituale a unui popor după o criză puternică. Se petrece atunci o iluminare, o dezlănțuire de bucurii creatoare, o schimbare de viziune. Or, românismul a suferit acum zece ani cea mai cumplită criză din câte amintește istoria lui de la 1948 încoace. Rodul cel dintâi al acestui fenomen - suntem noi."¹

Cu toate acestea, de ce se poate vorbi despre eșecul unei generații din care făceau parte Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Eugen Ionescu, Petre Țuțea, Constantin Noica, Mihail Sebastian, Pamfil Șeicaru, Cioran însuși și atâția alții? Istoria ei, deși nu a decurs în totalitate, s-a supus unei istorii agitate, tributare atât Auschwitz-ului, cât și Gulag-ului. Datele istorice sunt în măsură să ofere profilul unei intense dezorientări resimțite atât la nivelul manifestărilor culturale (multitudinea direcțiilor, a concepțiilor, a atitudinilor trăiriste), cât mai ales în politica vremii. Dacă deceniul trei a acumulat suficiente tensiuni sociale - generate, pe de o parte de criza economică, pe de alta de iminența unui nou război - cel următor va aduce pe scena istoriei războiul, ca rezultat al formării sovietelor, pe de o parte, și a fascismului italian și a hitlerismului, pe de altă parte. În România expansiunea stângii va fi contracarată de reacția naționaliștilor (organizație născută odată cu revoltele studențești din martie 1906). Tineretul cămășilor verzi, fanatismul generat de "Hitler-Jugend", dorința de a înlocui mult prea rapid decadentul burghezism, de a lichida liberalismul deghizat în conservatorism, graba nejustificată de afirmare a "omului nou", rusofobia și anticomunismul românești - sunt doar câteva repere ce pledează în favoarea dezechilibrului unei generații ce va alege, mai târziu, fie exilul - din motive politice sau personale (Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran) -, fie "intemperiiile" unei politici aberant construite pe ruinele unei burghezii balcanice. Era deci de așteptat ca perioada afirmărilor individuale (ce debutează odată cu 1927) să fie urmată "de un moment civil și politic". (Eliade, *Mitul generației*) Și poate că era și mai

1 Mircea Eliade - *O generație*, în *Cuvântul studențesc*, an IV, nr. 2/4, oct. 1927.

evident că această generație, lipsită de confruntări efective și formată pe fundația unei societăți falimentare economic, social, politic și moral, va eșua, în cele din urmă, în utopiile extremiste.

Odată trasată sumar istoria generației '27 (ca punct central vom situa apariția **Itinerariului cultural**), vom putea înțelege de ce Emil Cioran se va plasa, începând cu anul 1932, în cadrele acesteia, odată cu debutul său editorial. Atitudinea sa va respecta orientările surprinse de Mircea Vulcănescu în articolul **Generația** (**Criterion**, nr. 3-4/15 nov. 1934). Ea s-ar putea reduce la autenticitate, "spiritualism", "voința de a fi așa cum ești", "nevoia de absolut", pesimism, disperare, agonie, sete de cultură, tragism sau criză. Aproape toate aceste caracteristici se regăsesc în articolele semnate de Emil Cioran în publicații ca **Gândirea**, **Vremea**, **Azi**, **Floarea de foc**, **Pagini literare**, **Rampa** sau **România literară**.

Examenul de licență, în specialitatea "filosofie" (cu materiile "enciclopedia filosofiei", "logica" și "pedagogia teoretică") este absolvit la 23 iunie 1932 cu calificativul **magna cum laudae** ("cinci bile albe"). Se înscrie apoi la doctorat (specialitatea "psihologie") cu intenția de a obține o bursă din partea statului german sau a celui francez. Până în 1933, când va ajunge la Berlin, ca bursier al Fundației Humboldt, Cioran se integrează pe deplin generației sale, deschizând seria contactelor cu Mircea Eliade. Este începutul unei prietenii ce debutase cu un schimb de idei contradictoriu - două articole, primul în care tânărul Cioran era analizat critic de mai vârstnicul Eliade, iar cel de-al doilea fiind riposta sa: "Cel mai adesea eram luați la rost în ele (**Scrisori către un provincial - n.n.**) și fiecare dintre noi își aștepta rândul. Într-o zi a venit și rândul meu. Eram poftit, nici mai mult nici mai puțin, să-mi lichidez obsesiile, să nu mai năpădesc periodicele cu ideile mele funebre, să abordez alte probleme decât aceea a morții. (...) Să mă înclin în fața unei astfel de somații?" (Eseuri, p. 259). Cioran va semna un articol intitulat **Omul fără destin**, în care-i va reproșa lui Eliade tocmai vastitatea cunoștințelor sale, incapacitatea sa de a fi omul unei singure idei și ignorarea "fatalității".

Odată cu terminarea facultății, contactele lui Cioran cu filosofia de sistem se suprimă. Filosofia ca produs exclusiv al gândirii nu va mai constitui niciodată pentru el altceva decât

o preocupare accidentală. Cu apariția primei cărți - Pe culmile disperării, în 1934 - se înscrie pe traiectoria filosofului fără filosofie, a gânditorului care abandonează principiile în favoarea actului trăit în deplinătatea semnificațiilor sale. Originalitatea sa consta în faptul că aborda filosofia din perspectiva unui "eu" ce nu avea nimic comun cu cel al filosofilor autentici (un "eu" depersonalizat, generalizat), ci care se limitează la propria persoană, obsedată de moarte, de singurătate sau de timp, un "eu" al af mizeriilor personale, al "nemicurilor" metafizice. Târziu, după stabilirea rășinăreanului la Paris, Mircea Eliade nota: "îl cunoșteam foarte bine pe Cioran. Eram deja prieteni în România, în anii 1933-1938, și m-am bucurat când l-am regăsit aici, la Paris. Îl admiram pe Cioran de la primele sale articole publicate în 1932, când abia împlinise douăzeci și unu de ani. Îi citea deja pe Hegel și pe Nietzsche, citise misticii germani și pe Asvagosha. Pe lângă aceasta, își însușise, de foarte tânăr, o uimitoare măiestrie literară. Scria la fel de bine eseuri filosofice și pamflete de o vigoare extraordinară: putea fi comparat cu autorii unor apocalipse și cu cei mai renumiți pamfletari politici. Prima sa carte în limba română, Pe culmile disperării, era pasionantă ca un roman, și totodată melancolică și teribilă, deprimantă și plină de exaltare. Cioran scria atât de bine românește, încât era de neînchipuit că într-o zi va da dovadă de aceeași perfecțiune literară în franceză, cred că exemplul său este unic."¹

Pe culmile disperării va primi Premiul Comisiei pentru premiarea scriitorilor tineri needitați. Fapt foarte rar pentru un debut în eseistică, ea nu conține nici un citat, ci doar monologul unui disperat fără măsura disperării: Cioran pendulează între agonie și extaz, experimentând un tragism agonic. În planul existenței sale, experiența celor doi ani - petrecuți la Berlin (1933-1935) - se dovedește esențială: întâlnirea cu Ludwing Klages este salutară, impresia pe care i-o provoacă acesta fiind foarte puternică - "omul cel mai împlinit din câți am cunoscut până acum".

După întoarcerea în țară, ocupă timp de un an (1936) postul de profesor de filosofie la Liceul "Andrei Șaguna" din

1 Mircea Eliade - Încercarea labirintului, 1990, p. 86.

Braşov. Dovedind un dezinteres evident pentru cariera pedagogică, acest an va reprezenta unicul în care Cioran va vorbi de la catedră... "Ca profesor, ce n-am făcut ca profesor! Mă duceam la ore, nu rămâneam decât o jumătate de oră, spuneam lucruri provocante, elevii mei erau complet năucii. De exemplu, îl întrebam pe câte unul: «De ce nu se poate spune fenomene psihologice și trebuie să spunem fenomene psihice?». Elévlul răspundea: «Un fenomen psihic este instinctual, normal». Iar eu: «Nu-i adevărat, tot ce e psihic este anormal, nu numai ceea ce este psihic, dar și ceea ce este logic», ba chiar adăugam: «Însuși principiul de identitate este bolnav». Stupoarea în clasă era generală." (Convorbiri..., pag. 131-132) În această perioadă lecturile favorite devin Shakespeare și Dostoievski, cărora le va purta de aici înainte o admirație constantă.

Între 1937-1940, Cioran va publica patru cărți: *Cartea amăgirilor* (București, 1936), *Schimbarea la față a României* (București, 1936), *Lacrimi și sfinți* (București, 1937) și *Amurgul gândurilor* (Sibiu, 1940). Dintre acestea, cea mai șocantă este *Lacrimi și sfinți*. Ca și în cazul *Schimbării la față a României*, Cioran își va reprima o criză: după cea de identitate națională (pentru Cioran România este straiul de sărbătoare al condamnatului la moarte), cea religioasă: "Pe la douăzeci și șase de ani, un an întreg nu am făcut altceva decât să citesc mistici și vieți de sfinți. La sfârșit, am înțeles că nu eram făcut pentru credință, mi-am dat seama de acest lucru datorită unei mari crize de disperare. (...) Această carte trebuia să fie publicată de editorul meu din România - o acceptase fără s-o citească; după ce a citit-o, mi-a mărturisit: «Nu pot s-o public. M-am făcut cunoscut cu credința mea în Dumnezeu și nu vreau să public această carte care mi-ar aduce ghinion». (...) Maică-mea a citit cartea și mi-a scris: (*Lacrimi și sfinți* apare în 1937, când Cioran se afla deja la Paris - n.n.) «Ar fi trebuit să publici cartea asta după moartea noastră.» Tatăl meu era preot ortodox, dar maică-mea nu era credincioasă. Mi-a spus: «Nu înțeleg, sunt fragmente cu totul mistice și fragmente de un nihilism total și de un cinism absolut!»." (Convorbiri..., p. 126-127).

Dacă *Schimbarea la față a României* reprezintă manifestul unui orgoliu de mare intelectual într-o cultură mică, dacă *Pe cul-*

mile disperării și Amurgul gândurilor fac apologia unui om ce trebuie să se convingă că nu e singur, ci singurul, **Îndreptar pătimaș** (a cărui variantă finală va fi datată 1945) este jurnalul străinului, străin mai ales de el însuși. După părăsirea României, Cioran va fi nevoit să se adapteze noilor anateme ale singurătății, dar mai ales să îmbrace, odată cu stabilirea la Paris, "cămașa de forță a limbii franceze". Era necesară această traversare a unui continent, dinspre estul balcanismelor suculente, spre vestul occidental și occidentalizat, într-o cultură mare, dar într-o limbă rigidă, pentru a-și demonstra că un mare orgoliu poate fi satisfăcut. În mod curios însă, Cioran nu va agree niciodată publicitatea, preferând să rămână cel mai mare scriitor dintre cei necunoscuți: "Cioran, l'immense écrivain que vous ne connaissez pas" (Cioran, imensul scriitor pe care nu-l cunoașteți - Gabriel Matzneff).

2. ANATEMELE EXILULUI

Cât de dificilă este abordarea lui Cioran o demonstrează atât încercările de catalogare a operei sale, de așezare sub obroc calificativelor definitive, cât și imposibilitatea trasării unei linii de demarcație între momentul asumat existențial și expresia sa artistică. Acest lucru se întâmplă pentru că Cioran face parte din familia restrânsă a filosofilor nu fără vocație, ci fără domiciliu. Exilul său, impus sieși datorită nevoii de pierdere a reperelor în scopul regăsirii granițelor, are semnificația unei exorcizări pe plan sentimental: Cioran nu va înceta să rămână român chiar și atunci când își blamează țara de origine; însă apartenența sa la spațiul unei Româniî încă neschimbate la față nu se măsoară în subterfugii istorice (Cioran este influențat hotărâtor de climă, nu de geografie), ci în profeții. Când spune "tragedia omului este cunoașterea" (*Convorbiri*, p. 40), el nu caută cu ostentație o motivație refugului său în anormalitatea senzitivă; este strigătul în deșert al în-singurătului într-ale singurătății...

"Românismul" lui Cioran nu este o constantă absconsă a anilor petrecuți în țară. Expriarea într-o limbă atât de generoasă cum este cea în care și-a publicat primele șase cărți este pentru Cioran o sărbătoare rustică a comunicării: "Pe neașteptate, am început să vorbesc în română, rugându-l ca măcar pentru o vreme să renunțăm la travestiul nostru ver-

bal (lb. germană - n.n.). S-a oprit, m-a privit o clipă descumpănit și apoi, izbucnind dintr-o dată în râs, a început să înjure. (...) Țâșnind din miezul unei limbi autocenzurate cu înfrigurare, înjurătura lui Cioran devenise **esențială**: lapidari-tate a amenințării fără resurse, grandilocvență a neputinței, formă tragi-comică a exasperării, tentativă de înstăpânire a subiectivității asupra indiferenței realității (...). Am vorbit apoi preț de o oră în română cu senzația, comună cred, că săvârșeam un ritual. La despărțire mi-a spus că în ziua aceea nu va mai putea scrie în franceză. Am înțeles că îmi dăduse atunci **cealaltă identitate a lui**."¹

* "Exilul" lui Cioran într-o limbă atât de restrictivă cum este cea franceză începe în 1937, când va pleca la Paris cu o bursă a Institutului francez din București. În același an apare "singura carte religioasă scrisă în Balcani", cum, exagerând, caracteriza autorul **Lacrimi și sfinți**. Cioran nu va asista la **viile polemici pe care le va genera cartea, amestec curios de misticism și de erezie**. Se afla la Paris, meditănd poate asupra crizei religioase pe care tocmai o depășise: "După ce am scris cartea, am înțeles că nu voi aparține niciodată comunității credincioșilor; nu simțisem în mine credința și nu urma să o simt vreodată. Cartea era un eșec." (Convorbiri, p. 105)

Impactul cu civilizația occidentală este resimțit fără violența la care ne-am fi așteptat: Cioran mărturisește că uimirea devenise o constantă a trăirilor cotidiene. Balcanismul României, cu toate mecanismele lui la nivelul comportamental face loc "franțuzismelor" de tot felul; pitorescul unui Sibiu în care bețivii constituiau un deliciu, deopotrivă estetic și filosofic ("in vino veritas?"), devine un apanaj al melancoliei. La Paris și delirul pare a fi controlat. Înjurătura românească - risipă de imaginație, exaltare în fața unui ridicol al existenței - cedează în fața rafinementelor stilistice ale limbii franceze, în care teama de un dezacord gramatical suprimă suculența exprimării... Putea exista, pentru Cioran, un loc mai nepotrivit disperărilor sale, irascibilității sale temperamentale?

* Timp de aproape zece ani, Cioran va scrie totuși, la

1 Gabriel Liiceanu: **Cearța cu filosofia**, Ed. Humanitas, 1992, p. 183-184.

Paris, în limba română. De altfel **Îndreptarul pătimas**, rămas inedit până în 1991, va fi redactat în limba în care Cioran avea deja o operă. Până în 1947, "obiectul predilect de studiu în timpul sejurului francez este tocmai limba română."¹ Iată deci că o primă influență pe care o exercită asupra lui Cioran Parisul o reprezintă preocupările stilistice. Într-o țară în care alcătuirea unui meniu constituie "aproape o luare de poziție filosofică", scrisul nu poate neglija truda de ceasornicar a stilistului. Putem observa gravitatea procesului de acomodare. A "dezerta" dintr-o limbă este echivalent cu o sinucidere, ce face apel la Inchiziție: "Catastrofele istorice sunt nimic, în comparație cu asta! Am scris în românește până în anul '47. În acel an mă aflu într-o căsuță de lângă Dieppe și traducem Mallarmé în românește. Dintr-o dată mi-am spus: «De ce să traduc Mallarmé într-o limbă pe care nu o știe nimeni?». Și am renunțat la limba mea. M-am apucat de scris în franceză și a fost foarte greu, pentru că, temperamental, limba franceză nu-mi convine: mi-ar trebui o limbă sălbatică, o limbă de bețiv." (Convorbiri, p. 29)

Exercițiul de traducere din Mallarmé echivalează deci cu punctul culminant al preocupărilor stilistice ce vizau limba română. Desprinderea bruscă de aceasta va determina o precipitare în a aborda noua modalitate de expresie, în a-și asuma noua identitate artistică. Cioran demonstrează francezilor, de acum înainte, că poate fi mai francez decât oricare alt abonat al cafenelei literare, deși statutul său social rămâne acela de bursier, beneficiar permanent al meniurilor de la cantinele studentești. Prelungirea acestei situații a fost posibilă datorită obținerii celor două scrisori de recomandare ce trebuiau trimise la București, pentru a confirma faptul că Cioran se află la Paris cu scopul redatării unei teze de doctorat. Teză care nu a fost scrisă niciodată. Obținerea recomandărilor s-a dovedit a fi dificilă, pentru că Cioran nu urmărea nici un curs la Universitate, preferând să străbată în lung și-n lat Franța, mare parte din distanțe fiind parcurse pe bicicletă. Necunoscând nici un profesor, este silit să apeleze la serviciile unui prieten ce-i recomandă un profesor de filosofie, Louis Lavelle. În urma unei discuții, acesta va accepta să redacteze scrisoarea de recomandare "cu expresia evidentă a unui com-

1 Gabriel Liiceanu - Cearta cu filosofia, p. 167.

plice nefericit, convins doar pe jumătate." (Convorbiri, p. 98) După un eșec în Jardin du Luxembourg, când va încerca să-l abordeze pe Jean Baruzi, specialist în mistica spaniolă (acesta va refuza propunerea lui Cioran), va obține a doua recomandare din partea directorului Institutului Francez din București ("un om luminat"), care va aprecia efortul bursierului de a aborda geografia aplicată în detrimentul filosofiei: "A spus despre mine: (...) cunoaște Franța temeinic, deoarece a umblat peste tot și, până la urmă, asta e mai mult decât o teză de doctorat." (Convorbiri, p. 99)

După zece ani, timp în care Cioran nu va frecventa nici un curs în mod benevol (din spirit de loialitate va audia doar câteva din prelegerile celui de-al doilea "binefăcător" al său) va rămâne fidel condiției sale de "bursier permanent" al statului francez. Profesorii săi nu vor fi racolați de la catedrele Universității. În convorbirea purtată, în 1984, cu Gerd Bergfleth, Cioran va recunoaște faptul că asupra sa a avut o influență covârșitoare "un basc care, în primul război mondial, își pierduse un brăț". Primele variante ale *Tratatului de descompunere* au fost, rând pe rând, abandonate, datorită acestui "împătimit, când era vorba de puritatea ei (a limbii franceze - n.n.)". "Am discutat adeseori cu el despre formele dificile, anacronice gramaticale, pe care eu nu voiam să le folosesc. Și m-a convins în felul următor: Dacă nu vreți să scrieți așa, atunci întoarceți-vă în Balcani! Așa se face că am ajuns să scriu patru variante la *Précis de décomposition*." (Convorbiri, p. 100)

Din convorbirea cu Fritz J. Raddatz (publicată în săptămânalul german *Die Zeit* la 4 aprilie 1984) aflăm că elaborarea *Tratatului...* a durat "... zi și noapte, timp de trei ani". Cartea fiind publicată în 1949, renunțarea la limba română s-a petrecut înainte de anul 1947, an pe care Cioran îl menționează ca fiind momentul tentativei de traducere din Mallarmé. Deci, aproximativ între 1946 (sau 1945) și 1949 s-au consumat etapele asimilării limbii franceze literare, timp ce ni se înfățișează ca fiind extrem de condensat. Acceptarea cărții de către prestigioasa editură pariziană "Gallimard" a determinat însă așteptări de-a lungul a doi ani, publicarea acesteia datorându-se unei întâmplări. Instituindu-se un premiu de 50.000 de franci pentru recompensarea celui mai bun manuscris al unui străin, Cioran se va prezenta în fața unei comisii alcătuite din scriitori francezi, unii din ei membri ai

Academiei. În ultima sa variantă, *Tratatul...* va primi premiul, aflându-se în concurență cu o sută de alte creații. Acordarea premiului Rivarol va avea ca principală consecință grăbirea apariției cărții (prima variantă a acesteia purta titlul *Exercices négatifs*; între niște "exerciții" și un "tratat" există doar patru variante...). Odată realizat acest deziderat, Cioran debutează, la 36 de ani, în viața literară pariziană. Este admis în cercurile frecventate de marii scriitori, și datorită faptului că *Précis de décomposition* se bucură de elogiul din partea criticii. Autorul este comparat, păstrându-se proporțiile, cu Nietzsche, cu Lammenais, cu Erasmus (datorită impactului provocat), cu Saint-Evremond și cu La Bruyère (stilistic) sau cu Pascal (din punctul de vedere al limbajului). Pentru un debutant la Paris, critica este extrem de favorabilă.¹

Tematic, *Tratatul...* se situează în prelungirea primei cărți semnate de Cioran, *Pe culmile disperării*, reprezentând o "descompunere" (în sensul matematic al termenului) a aceleiași personalități, însă realizată pe o scenă mai mică. Din păcate, receptarea unora din cărțile sale de maturitate va genera, în țara pe care a părăsit-o Cioran în 1937, accente acide, uneori răutăcioase, ca rezultat al unei grave erori de percepere a mesajului căștilor sale. Dacă la Paris s-a evitat situarea sa în limitele unui existențialism ce în anii '50 își trăia momentele sale de glorie (Cioran depășește curentul filosofic prin alegerea unei alternative radicale, profund subiectivă și netributară vreunei concepții teoretizante), în România au existat glasuri ce i-au contestat originalitatea. Reproșându-i disprețul față de "cântecul, lacrima milenară, vetrele, gândurile, aleanurile, muncile și creațiile unui popor din care s-ar fi putut crede că și el este un strop chinuit de nostalgie"², Lucian Blaga vede în autorul *Tentației de a exista* un "trainic adolescent scuturat de disperările și de tentațiile unui existențialism de cafeenea." (*Convorbiri*, p. 99) Pentru acesta originalitatea lui Cioran este rezultatul unui mimetism filosofic, iar cei vizați sunt Nietzsche, Klages, Spengler și Kierkegaard. Aprecierile sunt injuste iar "amnezia ghilimelelor" ce i se atribuie trebuie privită ca un

1 A se consulta, pentru o mai bună documentare asupra subiectului, *Cearta cu filosofia*, Ed. Humanitas, 1992, p. 174-177.

2 Lucian Blaga - *Isvoade* (eseuri, conferințe, articole), *Farsa originalității*, Ed. Minerva, 1972, p. 100.

accent strident al polemicii ce face obiectul studiului. (De altfel nu putem ignora stilul redactării, pe alocuri cioranian: "Cine forțează originalitatea, uzurpă prerogativele muzelor"; "Emil Cioran gândește mai puțin cu materia cenușie, pe cât cu capetele reumatice ale nervilor"). Dacă modelul nietzschean este abandonat încă din adolescență ("morala stăpânilor", "voința de putere", "moartea lui Dumnezeu", morala elitistă sunt elemente ale filosofiei lui Nietzsche fără ilustrare în opera cioraniană), ar exista totuși câteva aspecte ce ar argumenta o comparație: nihilismul ca atitudine predominantă este o caracteristică esențială a celor doi autori. Însă Cioran, adept al fragmentului, implicit al contrazicerii, nu este consecvent acestuia; nihilismul cioranian este mai curând unul de natură exterioară: nevoia de negare este rezultatul nevoii de purificare - "Dacă aș putea, aș aduce întreaga lume în agonie, pentru a realiza o purificare din rădăcini a vieții; aș pune flăcări arzătoare și insinuante la aceste rădăcini, nu pentru a le distruge, ci pentru a le da altă sevă și altă căldură." (Pe culmile... p. 21) Cioran, ca și Spengler, neagă legalitatea socială și progresul, aflându-se amândoi în opoziție cu "homo faber" (Bergson), însă de aici și până la o suprapunere generală de idei, este un drum lung, presărat de numeroase incompatibilități. În fine, preexistențialismul lui Kierkegaard se limitează la dialectica stărilor paradoxale ale conștiinței etice. Cioran nu propune alternative, nu oferă nici măcar soluții: "După ce am citit și am cugetat îndelung, am ajuns la aceeași concluzie la care au ajuns și țăranul român, și străbunii neștiutori de carte (...). Trebuie să te resemnezi și să te pregătești să întâmpini viața pasiv." (Convorbiri, p. 33)

Revenind la momentul apariției *Tratatului de descompunere* într-un oraș în care a te face cunoscut nu depinde de o ordine aleatoare a modelor literare, se constată, în ciuda liniarității tematicе a lui Cioran, o ruptură față de perioada românească. Dincolo de aspectul stilistic (întâlnim în *Tratat...* o anumită concizie a exprimării, improprie primelor cărți, scrise parcă "dintr-o răsuflare", fără o preocupare atentă asupra stilului), asistăm la o abordare mai directă a scepticismului: "de-abia de acum înainte se poate vorbi, în cazul lui Cioran, de coerența deplină a unui scepticism radical." În

Précis de décomposition suntem martorii unei deplasări de accent ce va influența întreaga sa operă în limba franceză: "Când un om își pierde facultatea de a fi indiferent, el devine un așasin virtual." (*Tratat...*, p. 8) Gustul de a trăi, în fapt otrava gustului existenței, părăsește, o dată cu încorsetarea lingvistică pe care Cioran o resimte în fața limbii lui Montaigne, sfera percepțiilor cotidiene. Dacă viața își pierde sensul activ, de războire cu propriile obsesii, e pentru că Cioran va realiza imposibilitatea de a lua o decizie. Pendularea între îndoială și negare va determina o atitudine pasivă în fața propriei existențe. Dar care este cauza reală a acestei unități? Oare vitalitatea balcanică să fi fost atât de îngropată în rafinamentul reținut al francezilor? Renunțarea la o limbă presupune schimbarea identității, asumarea unui alt destin: "Limba română nu e părăsită în numele unei judecăți de valoare, ci în numele unui divorț existențial în care ea a fost întâmplător amestecată."¹

Așa stând lucrurile, ne vom întreba care este cu adevărat identitatea lui Cioran? Cât din ceea ce scrie este un exercițiu existențialist și cât este adevăr incontestabil? (Dincolo de obsesia morții și de îndoială, cine este Cioran?) Încercând să răspundem acestor întrebări, ne aflăm puși în fața unor evidente: etapa "disperărilor" de tinerețe este depășită odată cu "exilul" parizian. Asumarea acestuia, sentimentul de a fi străin într-o anumită arie culturală, surprinse în **Îndreptar pătimas**, vor degenera în atitudinea sceptică din **Tratatul de descompunere**. De asemenea, criza religioasă, odată cu **Lacrimi și sfinți** eradicată, este catalogată mai târziu drept o rătăcire de care se fac vinovate lecturile ce-i vizau pe marii mistici. Scepticismul lui Cioran are câteva arii tematice în care accesul îi este interzis, cel mai important tabu fiind muzica. Cearța lui cu Divinitatea este la fel de omniprezentă precum cea cu filosofia: "Cu Cioran suntem în prezența unuia dintre martorii cei mai hotărâți, cei mai vehemenți din câți au apărut vreodată în cursul procesului interminabil care s-a deschis între om și lume - sau Dumnezeu."² **Infernul cioranian**, pentru că este vorba de un coșmar la scară

1 Gabriel Liiceanu - **Cearța cu filosofia**, Ed. Humanitas, 1992, p. 181.

2 Gabriel Marcel în **Secolul 20**, nr. 328-329-330. p. 10.

existențială, este totuși reductibil unei singure sintagme - sinucidere parțială. Pentru că eternul adolescent teribil nu este asemeni prietenului invocat în *Aveux et anathèmes*: "După ani și ani, mă întâlnesc cu un prieten care, înainte de toate, îmi povestește cum, făcându-și mai de mult un stoc de otrăvuri, n-a izbutit totuși să se sinucidă, neștiind pentru care din ele să opteze..." (*Mărturisiri...*, p. 102) Cioran știe întotdeauna să aleagă "otrava" care se potrivește dispoziției momentane: disperarea, blazarea, entuziasmul, scepticismul, umorul, paradoxul, neliniștea, melancolia sau "silogismul amărăciunii", numai că niciodată cupa fatală nu este golită până la ultima înghițitură. "Gânditorului privat" ("Nu sunt altceva decât un «Privat Denker»" (*Convorbiri...*, p. 48)) nu-i stă altceva în putință decât a aduce o mărturie despre ceea ce se întâmplă în forul său interior: "E ca un polițist care vine să constate un accident". Cioran "mărturisitorul" face astfel apologia sinuciderii cu martori. Cititorul trebuie să fie pregătit pentru a întâmpina șocul: "O carte care-și lasă cititorul la fel ca înainte de a o fi citit este o carte ratată". (*Convorbiri...*, p. 21)

Itinerariul francez va continua cu *Syllogismes de l'amertume*, (*Silogismele amărăciunii*) publicată la Gallimard în 1952, despre care autorul mărturisește că a scris-o într-un moment de criză (desigur, nu singurul), imediat după război, când resursele sale financiare erau foarte limitate și când cinismul, datorat probabil unei alte crize, europene, patronă toate manifestările temperamentale ale acestuia: "Când a apărut cartea, era la puțină vreme după apariția *Tratatului de descompunere*, prietenii mei mi-au spus: «Te-ai compromis, este insolentă, dar nu e serioasă.» Au existat numai două scurte recenzii, dintre care una în *Elle* (de aceea nu voi fi niciodată complet antifeminist). Cartea a fost un faliment total. A apărut în 1952, și în douăzeci de ani s-au vândut numai două mii de exemplare, și costa numai patru franci, nimica toată! E o carte care a fost considerată o carte proastă, și eu însumi am sfârșit prin a fi de acord. După douăzeci și cinci de ani, a apărut în ediția de buzunar și acum este cartea cea mai citită din Franța și Germania. Se poate prevedea destinul unui om, dar nu cel al unei cărți." (*Convorbiri...*, p. 136)

Vor urma *La Tentation d'exister* (1956), *Histoire et utopie* (1960), *La chute dans le temps* (1964), *Le Mauvais Démon* (1969), *De l'inconvénient d'être né* (1973), *Ecartèle-*

ment (1979), *Exercices d'admiration* (1986) și *Aveux et anathèmes* (1987), toate publicate la editura Gallimard. Răspunzând întrebării adresate de Sylvie Jaudeau, în cadrul unei convorbiri purtate cu Cioran în 1990 ("Există vreun titlu de care sunteți legat în mod special?"), el va mărturisi că *Despre neajunsul de a te fi născut* (*De l'inconvénient d'être né*) exprimă, în totalitate, convingerile sale esențiale. Alături de aceasta *Silogismele amărăciunii și Căderea în timp* (*La chute dans le temps*) se bucură de o situație privilegiată: reprezintă crize înăbușite, dar nu înăbușitoare. Existența prin cărți a lui Cioran se oprește la *Mărturisiri și anateme*, care se încheie cu următorul aforism: "La urma urmei, nu mi-am pierdut timpul, m-am vânzolit și eu, ca orișicare, în acest univers aberant." Destinul său, marcat într-adevăr de mărturisiri și anateme, se află într-o indisolubilă legătură cu sentimentul unicității. Simțindu-se, ca individ, irepetabil, acest incorigibil Don Quijote al disperărilor cultivă un orgoliu absolut, ce nu se poate înclina în fața oamenilor, indiferent de statutul acestora, cu atât mai puțin în fața lui Dumnezeu. A fi singur în fața universului - iată convingerea supremă a acestui prototip uman. Departe de a fi un ideal steril, această atitudine i-a creat reputația de "mărturisitor" într-ale nemărturisibilului. A trăi în răspăr cu metafizica, cu religia, cu orice gen de îngrădiri conceptuale și existențiale îl situează pe Cioran, iremediabil, în categoria vajnicilor și veșnicilor "adolescenți teribili"...

Încercând să creionăm, într-o manieră suprarealistă, portretul acestui "adolescent", vom constata distanțarea sa față de originile istoriei personale (excluzând sensul biografic al formulării). Trăind în cercul deloc strâmt al obsesiilor nocturne, Cioran substituie visătoriei (imaginației) - deși ar fi putut fi un mare poet - o particularitate a visului - coșmarul. El rămâne un Oedip ce și-a pierdut vederea încă înainte de a o avea. Nu va vizualiza niciodată propria cădere; o va percepe însă, asemenea celui căruia lipsa vederii îi este compensată prin "ascutirea" altor simțuri... Acest "voi fi așteptat ca să dau seamă de spațiul alb al viselor mele" (Tratat..., p. 240), s-ar cuveni a fi înscris ca motto pe prima pagină a unui eventual tratat de descompunere a insomniei...

Încheindu-se aici cronica unei existențe aflată la granița dintre suportabil și disperare, se cuvine a fi formulate unele concluzii:

● Născut în România, Emil Cioran, francez prin țara de adopție, rămâne fidel unei limbi, nu unui stat. Apatrid prin definiție, el ignoră atât considerentele geo-politice, cât și pe cele legate de tradițiile unui anumit popor. Reproșul pe care i-l adresează Blaga nu poate rămâne singular. Totuși Cioran păstrează în structura sa temperamentală influențe balcanice și va rămâne român cel puțin prin seninătatea și pasivitatea manifestate în fața morții.) Pe de altă parte, deși momentele revenirii la limba română sunt rare (scrisorile către fratele său, Aurel Cioran, sunt redactate în limba franceză, dialogurile cu românii aflați la Paris, dintre care îl vom menționa doar pe Eugène Ionesco, au loc, de asemenea, în limba lui Voltaire), de vreme ce ele totuși există (menționăm interviul acordat la Paris lui Gabriel Liiceanu, ce a constituit obiectul ciclului **Exerciții de admirație**), ruptura de trecutul renegat cu ostentație, uneori chiar cu virulență, nu este totală. "Neliniștea de a fi român", pe care i-o atribuia Petre Țuțea, este așadar întemeiată. Deși în sentimentul românului deșărânit, care aspiră după cultura franceză, nu trebuie să vedem alt fenomen spiritual decât "atracțiunea pe care o va fi exercitat cândva, asupra tracului din deal și de la munte, dezvoltarea cetăților grecești de Dunăre și de la Mare, încă dinainte de începutul primului mileniu creștin"¹, exilul lui Cioran trebuie privit ca o asumare a unei noi identități. Totuși "două inimi se zbat în pieptul oricărui român"²: dacă una reprezintă "chemarea pământului" - simbol al stabilității, al "înrădăcinării" metafizice (este cazul lui Petre Țuțea), cealaltă este "chemarea singurătății" - nevoia de izolare, de interiorizare, în ultimă instanță de căutare a unui teritoriu în care însingurarea să reprezinte asumarea unui destin izolat față de cel al unui popor (or, la Cioran acest "teritoriu" are valoarea unei anumite culturi; părasește deci o cultură mică din orgoliul de a fi singur - a se citi "unic" - într-o cultură mare). Din această perspectivă, "exilul" cioranian este o rezultată a unei opțiuni specifice sufletului românesc. Gestul lui Mircea Vulcănescu de a dedica studiul său asupra românității tocmai lui Emil Cioran ("celui dornic de schimbare la Față/

1 Mircea Vulcănescu - **Dimensiunea românească a existenței**, Editura Fundației Culturale Române, București, 1991, p. 43.

2 **op. cit.** - p. 50.

acest răspuns/ din perspectiva vecinicii românești"), poate avea semnificații mai adânci decât cea a unei dovezi de admirație. Răspunsul lui Cioran susține această idee: "Dacă evenimentele n-ar fi așa cum sunt și eu n-aș fi buimăcit de ele, m-aș apuca să scriu complementul negativ al acelei superbe «Dimensiuni», la umbra căreia puținătatea mea se desfată, nefiind să reziste măgulirii. Cum aș putea asista pasiv la o dedicație înscrisă sub cea mai substanțială tâlcuire a întâmplării valahe? Dacă răul din mine va fi odată atât de lucid pe cât a fost binele în tine, mă voi sforța să întunec puțin icoana Mioritei, să vorbesc și de gălbeaza ei. După ce am citit studiul său, în Cartierul Latin în care putrezesc glorios de șapte ani, îmi ziceam că n-aș avea totuși nimic de adăugat dacă el i-ar fi terminat cu o analiză a adaogiului fatal: «n-a foat să fie» - care-mi pare a fi cheia tuturor neizbutirilor noastre și formula în sine a oricărei ursite." Chiar dacă nu se dezmințe, în această scrisoare datată 3 mai 1944, Cioran își manifestă indirect apartenența la un spațiu spiritual mioritic, chiar dacă o eventuală analiză a fenomenului ar fi urmat calea negării și a răsturnării valorice. (Este, de altfel, tendința de întoarcere în nesiguranță a oricărui aspect al existenței care dovedește stabilitate...)

"Românismul" lui Cioran rămâne totuși o constantă necultivată. Credința că "Balcanii au un destin modest" (*Convorbiri...*, p. 257) și-a pus pecetea asupra tuturor considerentelor de ordin politico-istoric: "Am spus că dacă românii nu reușesc să se afirme în următorii ani, sunt pierduți, ca popor își vor pierde vocația, iar ca indivizi vor fi niște ratați. Rămâne de văzut cum se vor călăuzi, pentru că încă o nereușită le-ar putea fi fatală." (*Convorbiri...*, p. 259) Un popor lipsit de fanatism, resemnat în fața dezastrelor, nu poate reprezenta, pentru Cioran, garanția unui destin istoric pe măsura orgoliului său.

● Atitudinea filosofică manifestată de-a lungul întregii sale existențe a pendulat între un scepticism reținut și unul radical. Consecvent cu sine, Cioran nu și-a trădat misiunea pe care și-o impune, aceea de a fi, până la extremă, un profet care și-a pierdut entuziasmul, de prea multă singurătate. Segmentându-i, în mod arbitrar, existența în etape și subetape, putem distinge următoarele trepte de evoluție:

- stadiul edenic al ființei - etapa jocului la câmp și la munte"; reper simbolic: "Coasta Boacii";

- destrămarea Paradisului - etapa studiilor liceale, a primelor lecturi filosofice; reper simbolic: acoperișurile cu "ochi"

ale Sibiului;

- izgonirea din Paradis - etapa "insomniilor"; reper simbolic: "bețivul-filosof" (subetape: debutul editorial, încadrarea în generație, criza religioasă);

- aruncarea lirei lui Orfeu în Hades - etapa "radicală"; reper simbolic: vârsta lui Iisus;

- "imunizarea" lui Achile și odiseea de rădăcinării - etapa "exilului"; reper simbolic: malurile Senei (subetape: debutul francez, cărțile "franceze", perioada de maturitate);

- teama de umbre - etapa "îmbătrânirii"; reper simbolic: sala de așteptare a unui cabinet medical (episodul este relevat în *Tratat de descompunere*, însă în planul semnificațiilor acestei unice tentative de a se supune medicinei, locul său se află în "amurgul" existenței).

● Singurătatea lui Cioran, ale cărei efecte au fost agravate de insomnie, reprezintă o "maladie" instinctivă. Alături de melancolie, reprezintă cartea de vizită a gânditorului. Izolarea sa aproape proverbială (teoretic nu acordă interviuri, nu apare la televiziune, detestă publicitatea și nu agreează ziaristii) a fost cauza pentru care Cioran rămâne un scriitor prea puțin cunoscut. Totuși "turnul său de fildeș" din Paris a fost "escaladat" de o serie de ziaristi și de oameni de cultură. Editura Humanitas a putut publica o culegere de interviuri (*Convorbiri cu Cioran*), în care descoperim, mai ales spre ultima parte a vieții sale, o paradoxală dorință de a dialoga, de a mărturisi și de a se mărturisi, altfel decât a făcut-o în cărțile sale.

În concluzie, putem accepta, fără teama de a ne hazarda făcând afirmații gratuite, ideea că Cioran ne reprezintă pe noi, "simplii cetățeni", la fel de bine cum au făcut-o un Shakespeare sau un Dostoievski. Întreaga sa operă, a cărei finalitate o reprezintă încercarea, credem noi reușită, de a coborî omul în infernul, disperant de autentic, al trăirilor sale, cu scopul de a-l purifica de obsesii (ne încăpățânăm să vedem în Cioran mai degrabă un spirit benefic decât unul "distrugător de conștiințe"), pare a fi orientată în jurul unei definiții a tragicului, aparținând lui Gabriel Liiceanu: "dacă-ți depășești limitele, ești «pedepsit»; dacă nu ți le depășești, nu ești om."¹